

Zaključna konferenca projekta ACCESS

“Proti kriminaliteti: podpora in varnost starejših žrtev kaznivih dejanj”

Število starostnikov, ki so v literaturi običajno definirani kot posamezniki starejši od 64 let, se v evropskih državah povečuje; posledično bodo starejši tudi pogostejše žrtve kaznivih dejanj. Projekt ACCESS¹ – Proti kriminaliteti: podpora in varnost starejših žrtev kaznivih dejanj je bil oblikovan z namenom, da se izboljša strokovnost in učinkovitost (predvsem) policistov, ki se pri svojem delu srečujejo s starejšimi žrtvami kaznivih dejanj. Poleg nacionalnih poročil o dobrih praksah dela s starejšimi žrtvami kaznivih dejanj in raziskovalnega dela o spominskem priklicu starostnikov bodo ob koncu projekta objavljene tudi usmeritve za delo s starejšimi – v italijanskem in angleškem jeziku, dostopne tudi na svetovnem spletu. V projektu so poleg vodilnega partnerja Fondazione Santa Lucia sodelovali še: regionalne oblasti – regija Lazio, Istituto per il Mediterraneo, Univerza Molise, Italijanski laboratorij za kriminologijo, francosko Ministrstvo za notranje zadeve, Safer Sweden foundation in Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Konferenca je ena od zaključnih faz projekta, saj je bila organizirana zaradi predstavitve izsledkov enoletnega dela in s ciljem izmenjave dobrih praks povabljenih delegatov iz držav Evropske unije. Konferenco je gostila Univerza Molise v Campobassu na jugu Italije, poleg glavnih partnerjev v projektu pa se je udeležilo še štirinajst delegatov iz dvanajstih držav, predstavniki lokalnih oblasti, nekaj akademikov (predvsem z Medicinske fakultete Univerze Molise) in šestdeset policistov in policistk, ki so tudi ciljna populacija projekta.

Konferenco sta s pozdravnimi nagovori odprla rektor Moliške univerze prof. dr. Giovanni Cannata in župan Campobassa Luigi di Bartolomeo. Sledila so plenarna predavanja vabljenih gostov, ki so osvetljevala nekatere vidike življenja starostnikov.

Nicola Ferrara, profesor interne medicine in geriatrije na Univerzi Molise, je predstavil demografske in epidemiološke vidike staranja. Življenjska doba se je v zadnjem stoletju veliko bolj podaljšala kot kadarkoli prej, to pa nas postavlja v še nepoznane situacije: čez nekaj desetletij bomo imeli v družbi veliko stoletnikov, katerih psihofizičnih lastnosti funkcioniranja še ne poznamo. Prihaja tudi do t. i. feminizacije populacije starostnikov, saj imajo ženske daljšo življenjsko dobo. Vse

¹ Projekt ACCESS je bil financiran v okviru programa »Criminal justice« Evropske unije.

to prinaša spremembe, ki jih je potrebno poznati za načrtovanje razvoja, imigracije, zaposlitev in podobnega.

Roberto Sgalla, direktor italijanske Policijske akademije, je prikazal italijanske statistične podatke. Tudi v Italiji se viša odstotek starostnikov, ki je leta 2010 dosegel 20,3 %. Narašča tudi odstotek starejših žrtev kaznivih dejanj; teh je leta 2005 bilo 10,39 % vseh žrtev, leta 2011 pa 12,59 %. Predvsem gre za kazniva dejanja manjših in večjih tatvin. V ta namen je dr. Sgalla omenil nekatere projekte na različnih policijskih upravah, ki so preventivne narave, namenjene pa tudi ozaveščanju javnosti in starostnikov o postopanju v primeru, da postanejo žrtve kaznivega dejanja.

Fabio Lucidi, profesor psihologije na rimski univerzi La Sapienza, je spregovoril o skrbnikih bolnikov z demenco. Demenca je zelo pogosta oblika neurodegenerativnega obolenja pri starostnikih, za katere zelo pogosto skrbijo zdrav – »nedementni«¹ zakonec in/ali sorodniki. Pri tem je prof. Lucidi opozoril, da so skrbniki izpostavljeni različnim stresorjem, zaradi katerih so finančno obremenjeni, socialno izolirani, pride lahko do sprememb v zaposlitvi, na psihičnem nivoju pa skrbniki pogosto oživljajo tesnobo ter kažejo znake izčrpanosti in depresije. Evalvacije preventivnih projektov po enem letu kažejo spodbudne rezultate.

Alfonso di Costanzo, profesor na Oddelku za medicino in zdravstvene vede Univerze Molise, je predstavil pregled raziskav na temo koristi fizične aktivnosti pri preprečevanju obolevnosti za demenco. Rezultati so zelo raznoliki, saj nekatere študije kažejo na preventivno vlogo fizične aktivnosti, druge tega spet ne potrjujejo; zagotovo pa je redna, vsaj pol urna telesna dejavnost (petkrat tedensko) koristna tudi za druga področja funkcioniranja (na primer proti visokemu pritisku, srčno žilnim boleznim ipd.). Predčasni rezultati podobne študije, ki jo vodi profesor di Costanzo, so obetavni, saj kažejo na manjši upad izvršitvenih funkcij, obsega pozornosti ter kratko- in dolgoročnega spomina.

Po plenarnih predavanjih so bili na okrogli mizi predstavljeni izsledki posameznih partnerjev projekta. Profesor Marco Marchetti, psihiater in kriminolog z Univerze Molise, je izpostavil nekatere osnovne težave, vezane na raziskave o starostnikih. Kažejo se namreč že pri sami definiciji kdo starostnik sploh je, saj je starostna meja v Evropi postavljena na 60 ali 65 let, če bi upoštevali vse države sveta (in zanje značilno življenjsko dobo) pa bi ta bila veliko nižja, saj nekateri avtorji mejo postavljajo na 55 let. Pregled literature kaže, da starostniki sicer niso najpogostejše žrtve kaznivih dejanj, da pa njihovo število narašča. Predvsem so žrtve fizične, spolne in finančne zlorabe, zelo pogosto jih najbližji zapustijo in/ali zanemarjajo, najtežje posledice pa puščajo psihične in čustvene zlorabe. Pri starostnikih je število neprijavljenih kaznivih dejanj veliko, predvsem jih prijavljajo sorodniki (20 %), bolnišnični delavci (17,3 %), policisti (11,3 %) ter prijatelji in sosedi (9,1 %). Poleg sivih števil neprijavljenih dejanj je profesor Marchetti posebej izpostavil tudi težave pri prepoznavanju in prijavljanju tovrstnih kaznivih dejanj zaradi posebne narave zlorabe: ta se najpogosteje dogaja v zaupnem odnosu med žrtvijo (starostnikom) in storilcem, ki je običajno tudi skrbnik žrtve. Prijava lahko v marsikaterem pogledu poslabša življenjske pogoje žrtve/starostnika, zato se ta običajno odloči za manjše zlo in ostaja v odnosu s storilcem. Poleg tega se starostnik boji tudi sekundarne viktimizacije s strani policije.

Johanna Nivala iz švedske nevladne organizacije Tryggare Sverige je povedala, da na Švedskem statistike kaznivih dejanj ne zbirajo po starosti žrtev, diferenciacija je le na nivoju mladoletnik/odrasli. Predstavila pa je nekatere študije o viktimizaciji.

Tinkara Pavšič Mrevlje s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru je prikazala stanje v Sloveniji. Slovenija sledi zahodno evropskim državam, saj se delež starostnikov hitro viša, so pa starostniki žrtve kaznivih dejanj v skoraj 5 %. Slovenski policisti se za delo s starejšimi žrtvami usposabljaajo v okviru projekta *Multiplikatorji*, ki obravnava tematiko nasilja v družini s policijskega, pravnega, socialnega in psihološkega vidika. Posebej je bilo izpostavljeno nizko število raziskav na temo starostnikov, med obstoječimi pa izstopajo rezultati ankete, ki kažejo na precejšnjo negotovost policistov pri delu s specifičnimi skupinami žrtev (med njimi so tudi starostniki).

Cecilia Guarilia (Fondazione Santa Lucia) je na podlagi izkušenj povedala, da se starostnike zaradi generalizacije in stereotipov avtomatično jemlje kot manj verodostojne, čeprav je njihov spominski priklic enako kvaliteten kot priklic mlajših posameznikov; priključijo le manj podrobnosti. Težave so predvsem pri posameznikih, ki imajo spominske težave zaradi možganske kapi in podobnih vzrokov. Za enostavno uporabo, ki ne zahteva posebnih usposabljanj, obstajajo preizkusi, ki so v pomoč pri ugotavljanju spominske oškodovanosti (na primer Mini-mental state examination). Za priklic pri težjih oblikah poškodb, katerih posledica je lahko tudi afazija, pa so bili oblikovani posebni pripomočki, vendar je pri uporabi teh potreben strokovnjak.

Maria Grazia Ruggerini (Istituto per il Mediterraneo) je govorila o delu področnih služb, ki sodelujejo z organi pregona. Dobra praksa iz Turina kaže na sodelovanje različnih organizacij (Nacionalna zveza za aktivno tretje življenjsko obdobje, prostovoljstvo idr.) z občinsko policijo (Polizia municipale), kjer gre za preventivne programe, pomoč žrtvam in nudenje 24-urne telefonske pomoči, ki jo preko noči prevzame policija.

Carlo Rossi, predstavnik regije Lazio, je pred začetkom zadnjega dela konference izrazil željo Regije, da s sofinanciranjem tega in podobnih projektov pomaga pri formiranju integrirane mreže za pomoč žrtvam kaznivih dejanj.

V zadnjem delu konference so bili pozvani delegati drugih držav Evropske unije, da predstavijo izkušnje in dobre prakse dela s starostniki. V Bolgariji posebne statistike za starejše žrtve kaznivih dejanj nimajo, saj so vse žrtve nad 40 let vodene v enotni starostni kategoriji. Prikazan je bil tudi bolgarski preventivni oglas, ki opozarja na različne oblike prevar in goljufij. Na Cipru je policija aktivna na nivoju lokalne skupnosti z informiranjem in preventivnimi ukrepi po šolah in drugih podobnih institucijah, pa tudi preko individualnih obiskov. Prisotnost policistov med ljudmi je pogosta, občanom daje občutek varnosti in večjega zaupanja v policijo. Na Danskem so starostniki najpogosteje žrtve prevare, predvsem ženske. Uspešen način boja proti tovrstnim kaznivim dejanjem je objava zaznanih storilcev in njihovih dejanj v lokalnih medijih, da so občani nanje bolj pozorni. Od francoskih dobrih praks, ki med drugim zajemajo t. i. *policijske zaščitne enote* in prostovoljce (informiranje, svetovanje, usmerjanje in pomoč žrtvam), sosedske straže in posebno nacionalno telefonsko številko za pomoč starejšim in invalidnim

žrtvam zlorab, je najbolj izstopajoča prisotnost psihologa, socialnega delavca in/ali predstavnika nevladne organizacije na policijskih postajah, ki lahko s strokovnim znanjem nudijo pomoč žrtvam kaznivih dejanj. V Grčiji se tako kot povsod v Evropi srečujejo z vedno večjim odstotkom starega prebivalstva, zaradi česar so starejši kot žrtve kaznivih dejanj tudi ranljivejša skupina, izpostavljen pa je bil velik strah pred kriminaliteto med prebivalstvom, predvsem zaradi visoke stopnje imigracije. V Latviji še nimajo posebne strategije v kontekstu starejših žrtev kaznivih dejanj. Poskusi oblikovanja preventivnega programa so bili neuspešni, čeprav bi bil ta potreben: raziskave namreč kažejo, da se ljudje bojijo predvsem kraje, čeprav je verjetnost, da bodo žrtve prevare ali goljufije veliko večja, pravzaprav največja. Litva se je preventive lotila na lokalni ravni: preko osebne komunikacije, policije, duhovnikov in obveščanja na nacionalni televiziji. Rezultati so pokazali, da se je kriminaliteta zmanjšala za 20 %. Tudi na Švedskem je policija zelo aktivna s posameznimi preventivnimi projekti v različnih okrožjih. Nevladne organizacije in lokalne oblasti so leta 2010 izdelale kratek nemi film, ki starejše informira o možnih nevarnostih in ustreznem načinu vedenja (v kolikor do kaznivega dejanja pride), pomoč žrtvam pa na Švedskem nudi mreža približno stotih nevladnih organizacij.

Slovensko dobro prakso je najprej predstavil mag. Branko Japelj, vodja Sektorja kriminalistične policije na PU Ljubljana. Preventivni projekt *Ne pozabite na varnost* se izvaja od leta 2005, osredotočen je na starejšo populacijo. Okrožni policist o zaščitnem vedenju informira na individualnih in skupinskih (na primer v domovih za ostarele) obiskih starostnikov. Mag. Anton Toni Klančnik iz Uprave kriminalistične policije GPU pa je predstavil naslednje tri dobre prakse pri nas: komplementarnost treh različnih ukrepov prepovedi približevanja iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini, Zakona o kazenskem postopku in Zakona o policiji; multidisciplinarne in interdisciplinarne (strokovne) time pri obravnavi nasilja v družini; sodni ukrep prepustitve bivališča v (začasno) uporabo žrtvi po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini.

Osrednja tema projekta ACCESS in s tem tudi konference so bili starostniki, ki so potencialne ali dejanske žrtve kaznivih dejanj. Predstavitev izsledkov projekta in izmenjava dobrih praks, predvsem pa dobri odzivi udeležениh policistov, ki so izpostavili pomen posameznih značilnosti kaznivih dejanj nad starostniki, dodatno potrjujejo ustreznost in koristnost tovrstnih dogodkov. Na podlagi izmenjanih praks in poročil pa bodo objavljene smernice za delo s starejšimi žrtvami kaznivih dejanj v kratkem objavljene tudi na svetovnem spletu.

Tinkara Pavšič Mrevlje